

(Nedanstående artikel publicerades i *Västerbottens-Kuriren* den 10 juli 2010.)

FOTBOLL ÄR INTE KRIG UTAN BEGÄRSTILLFREDSSTÄLLELSE

I morgon slutar VM i fotboll. Vad är det egentligen för tillställning vi bevittnat? Är uttrycket "Fotboll är krig" bara en skämtsam metafor eller innehåller det något mer? Den dag VM startade hade Sydsvenskans opinionssida låtit översätta en artikel som hävdar att så är fallet. Författaren, Ian Buruma, måste tas på allvar; han är professor i demokrati och mänskliga rättigheter. Vi är emellertid övertygade om att den typ av "ventiltänkande" han står för är felaktigt. Och eftersom vi tror tänkandet finns lite varstans, inte bara i Malmö och New York, är vi angelägna om att visa att han förbiser vissa saker.

Buruma hävdar att "kosmopolitiska känslor och tvärkulturellt broderskap faller sig mindre naturligt för människor än de råa stamkänslorna", men att fotbollsmatcher kan fungera som en ventil och "ta hand om våra mer vilda impulser genom att avleda dem till vad som bara är en sport". Mot slutet av artikeln säger Buruma trots detta: "Årets VM kan mycket väl bli en festival i broderskapets och fredens tecken".

Något saknas i detta tänkande. Det förklarar inte hur en ventil för vilda stamimpulser eventuellt kan bli en freds- och broderskapsfestival. Man har inte tillräckligt tänkt igenom vilka djupt sociala mekanismer det är som ger upphov till idrottstävlingar. Ventiltänkandet är ytlig sociologi.

Den insikt som saknas presenterades 1970 för en bred svensk publik av sociologen Johan Asplund. Här ett citat där vi bytt ut "konflikt" mot "fotbollsmatch" och "fiende" mot "motspelare":

"Simmel menar att fotbollsmatcher kan förena två parter snarare än att skilja dem åt. En fotbollsmatch kan öka förståelsen mellan två parter snarare än att minska den. Och för motspelarna hyser man ofta respekt eller högaktning. Fotbollsmatcher behöver inte innebära att sociala relationer bryter samman, utan fotbollsmatcher kan etablera sociala relationer. 'Fotbollsmatch' och 'interaktion' är inte varandras motsatser, utan en fotbollsmatch är en form av interaktion." (ur *Om undran inför samhället*)

Med detta synsätt på konflikter får man en mera rimlig syn på VM än den Buruma och hans likatänkande har. Det finns inte bara hos spelare och publik ett rent och våldsamt gruppegoistiskt begär som låter sig tämjas till att pysa ut; det finns också ett begär att tillfredsställa sin gruppegoism tillsammans med andra gruppers gruppegoistiska begär. Inom de flesta människor finns ett samspel mellan egoistiska, gruppegoistiska och allmänmänskliga impulser.

Krig och tävling är för övrigt två helt olika slag av kamp. I krig mellan nationer vill åtminstone den ena sidan ta något från den andra sidan. Vid idrottstävlingar är det annorlunda. De tävlande kämpar om något som ingen av dem från början har: segrans ära och eventuella prispengar. Publiken får inga pengar, utan måste tvärtom betala; men för de som håller på det segrande laget ger identifieringen med detta också tillgång till segrans bonussötma. Den övriga publiken, t.o.m. TV-publiken, får genom fansen tillgång till en spänningsatmosfär som de själva inte kan skapa. Mycket få personer går på fotboll bara för att se bollartisteri och geniala passningar.

Ordet tävling, på engelska "competition", kommer från de två latinska orden *con petire*, som betyder "söka tillsammans". Genom att tillsammans jämföra sig med varandra kan man finna ut vad man är bra på, och öka sin självkänedom. Ett kollektiv kan genom olika *con petire* identifiera specialkunskaper hos individer.

VM i fotboll innehåller en mängd kvalifikationsturneringar och kvalmatcher där praktiskt taget jordens alla länder deltar. Man kan utan överdrift säga att de fotbollsintresserade över hela världen via klubbar, nationella fotbollsförbund och det övernationella FIFA *tillsammans* söker ta reda på vilken nation som har det bästa fotbollslaget. *Också de som på förhand vet att de inte har en chans att vinna.* Det är inte så att FIFA-delegater representerar "kosmopolitiska känslor" och de fotbollsintresserade på gräsrotsnivå "råa stamkänslor". Hos alla samsas stamkänslor (gruppegöism) och allmänmänskliga känslor i samma bröst. Det är därför som varje VM planeras på ett mycket grundligt och tidskrävande sätt.

Det gemensamma sökandet efter ökad självkänedom eller vem som är bäst fungerar decennium efter decennium därför att också förlorarna trots förlorandet vinner på deltagandet. Också förlorarna, såväl spelare som publik, får ut spänning, gemenskap och emotionell utlevelse av olika slag. För att travestera Karin Boyes bevingade ord om mål och mening i livet: "Nog finns det kanske vinster på vår idrottsfärd – men det är vägen som är mödan värd".

Demokratiprofessorn Buruma säger att "Fotboll är krig" och att "VM är en ventil för vilda stamimpulser", men tillåter man sig sådana uttryck skulle man också kunna säga att "Demokrati är krig" och "Val är en ventil för vilda gruppegöistiska impulser". Demokrati är emellertid inte krig utan ett förnämligt sätt att förena viss gruppegöism med lojalitet mot ett större kollektiv; demokratin har som förutsättning att gruppegöismen inte är total.

Och detsamma gäller VM i fotboll. Det är inte ett slags krig utan ett fantastiskt bra sätt att samtidigt tillfredsställa två begär: dels begäret att tillhöra en grupp och i gemenskap med denna få kontrastera sig mot andra grupper, dels begäret att också acceptera andra människor som människor. I de flesta krig finns det en tendens att vilja se fienden som *omänsklig*. Så inte alls med motståndare i idrottstävlingar.

Jonny Hjelm (Umeå; professor i historia; ledare Mariehem SK)

Ingvar Johansson (numera Lund; professor emeritus i filosofi; f.d. ledare Umeå IK)